

Jarosław Zbieranek*

**PROBLEMATYKA LOKALI WYBORCZYCH
DOSTOSOWANYCH DO POTRZEB
WYBORCÓW NIEPEŁNOSPRAWNYCH
W WYBORACH SAMORZĄDOWYCH 2014 ROKU
W ŚWIETLE DZIAŁAŃ
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

**POLLING STATIONS ADAPTED
TO THE NEEDS OF PEOPLE WITH DISABILITIES
IN LOCAL-GOVERNMENTAL ELECTIONS IN 2014**

Abstract

Despite the introduction of alternative voting procedures in the Polish electoral system, a significant part of disabled or elderly voters declare that they are willing to vote in a traditional way — at the polling station. The survey carried out in March 2014 shows that over 80% of respondents indicated voting at polling stations as the preferred way of voting in an election. A very important issue is the appropriate adaptation of polling stations to the needs of voters with limited mobility. The Electoral Code significantly increases the number of polling stations adapted to the needs of people with disabilities. The head of the commune shall adapt at least 1/5 of stations by 31 December 2014. However, as indicated by the results of the inspections carried out by the Ombudsman (Human Rights Defender) in November 2014, the vast majority of polling stations designated by the commune as adapted to the needs of people with disabilities were in fact not accessible for this group of voters. At 179 polling stations inspected by employees of the Office of the Ombudsman shortcomings were noted in 151, which accounted for 84% of all buildings visited. It is therefore necessary to take extensive measures for the real fulfilment of the requirements specified by law. A significant proportion of the voters surveyed expressed the view that of all the possible facilities, free transport of voters to the polling station would be the most useful in the next election.

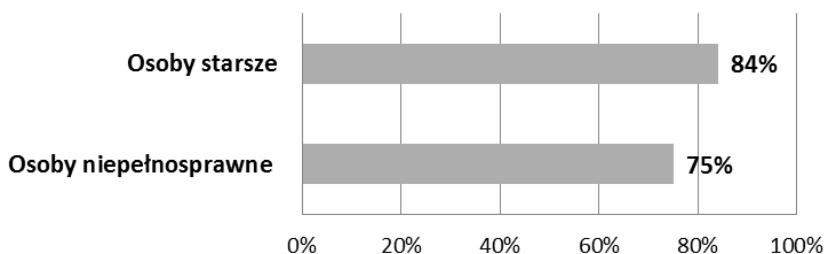
Key words: voting, the disabled, polling stations, Human Rights Defender

---

* Komisja Ekspertów ds. Osób z Niepełnosprawnościami przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa, e-mail: zbieranek@o2.pl

1. Wprowadzenie

Zgodnie z wynikami rozbudowanych badań przeprowadzonych w marcu 2014 r. przez Centrum Badania Opinii Społecznej i Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (Roguska, Zbieranek 2014), zdecydowana większość polskich wyborców jako sposób udziału w wyborach preferuje głosowanie osobiste w lokalu wyborczym (68%). Co warto podkreślić, tendencja ta jest jeszcze bardziej zauważalna wśród wyborców niepełnosprawnych i starszych, wśród których wskazania takie są znacznie częstsze, a tylko relatywnie niewielka część z tej grupy wyborców wskazywała na zamiar głosowania z wykorzystaniem tzw. alternatywnych procedur głosowania (głosowanie korespondencyjne, głosowanie przez pełnomocnika).

Wykres 1. Odsetek osób preferujących głosowanie osobiste w lokalu wyborczym

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Roguska, J. Zbieranek, *Ułatwienia w głosowaniu. Wiedza, opinie, oczekiwania*, Warszawa 2014.

Przywiązanie polskich wyborców (w tym osób mających trudności z poruszaniem się) do tradycyjnego modelu głosowania w lokalu wyborczym jest zjawiskiem w miarę stałym (wyniki badań przeprowadzonych w 2011 r. były zbliżone – Roguska, Zbieranek 2011). Dlatego też należy uznać, że odpowiednie dostosowywanie lokali wyborczych do potrzeb osób niepełnosprawnych stanowi istotną gwarancję zasady powszechności wyborów oraz element demokratyzacji prawa wyborczego. Dobrze, że kwestię tę zauważył ustawodawca i pozytywnie należy ocenić zakładane stopniowe zwiększenie odsetka lokali wyborczych, które na terenie gminy powinny być dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, a także ściśle określenie wymogów, jakie powinny spełniać takie lokale.

Oczywiście, niezwykle istotna jest praktyka, dlatego w niniejszym artykule zostaną przedstawione działania Rzecznika Praw Obywatelskich

związane z monitorowaniem przygotowywania lokali wyborczych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych w wyborach samorządowych, które odbyły się 16 listopada 2014 r.¹

2. Lokale wyborcze dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych

Kwestie dostosowania lokali wyborczych do potrzeb osób niepełnosprawnych reguluje ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. *Kodeks wyborczy* (DzU nr 21, poz. 112, z późn. zm., dalej jako „Kodeks”). Zgodnie z art. 186 § 1 takie lokale wyborcze zapewnia wójt (burmistrz, prezydent miasta), a informację o nich podaje do wiadomości wyborców najpóźniej w 30. dniu przed dniem wyborów (art. 16 § 1 pkt 3). Kodeks wskazuje również (art. 186 § 2), że warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać lokal obwodowej komisji wyborczej, aby został dostosowany do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, są regulowane w drodze rozporządzenia.

W wyborach samorządowych 2014 r. obowiązywało w tym zakresie rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (DzU nr 158, poz. 938; dalej jako: rozporządzenie). Dodać należy również, że na podstawie ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Przepisy wprowadzające ustawę *Kodeks wyborczy* (DzU nr 21, poz. 113), odsetek lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych miał wzrosnąć do końca 2014 roku – do 1/5 w każdej gminie.

3. Działania Rzecznika Praw Obywatelskich związane z przygotowaniem lokali wyborczych

Rzecznik Praw Obywatelskich w ramach swoich działań bardzo dużą wagę kieruje na właściwe zagwarantowanie wyborcom możliwości udziału w wyborach. W szczególności monitoruje kwestie głosowania osób z niepełnosprawnościami i starszych. W 2011 r. pracownicy i eksperci Biura Rzecznika Praw Obywatelskich podjęli szerszą analizę nowych rozwiązań prawnych wprowadzonych na mocy ustawy *Kodeks*

---

¹ Analizy i ustalenia przedstawione w niniejszym artykule zostały zawarte również w raporcie Rzecznika Praw Obywatelskich: Zbieranek 2015.

wyborczy, a także wraz z pracownią badawczą TNS Polska oraz Centrum Badania Opinii Społecznej przeprowadzili szereg badań, m.in. ilościowych i jakościowych, służących ocenie stosowanych ułatwień. Ustalenia zostały ujęte wraz z rekomendacjami w raporcie Rzecznika Praw Obywatelskich (Zbieranek red. 2012).

Jednym z ważniejszych przedmiotów zainteresowania rzecznika jest kwestia właściwego dostosowania lokali wyborczych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. W tym celu rzecznik przygotowuje m.in. zalecenia dla wójtów, burmistrzów, prezydentów miast, a pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich dokonują inspekcji, kontrolując praktyczne przygotowanie lokali.

Działania takie prowadzono również w związku z wyborami samorządowymi zarządzonymi na dzień 16 listopada 2014 r. Przed wyborami samorządowymi Rzecznik Praw Obywatelskich prof. Irena Lipowicz skierowała do wójtów, burmistrzów, prezydentów miast (organów odpowiedzialnych za przygotowanie wyborów na terenie gmin) zalecenia. Wskazała w nich m.in.: „Należy podkreślić, że praktyczna realizacja gwarancji wyborczych zależy od właściwego wypełniania przez lokal wyborczy oraz elementy jego wyposażenia warunków, o których mowa w tych przepisach [...]. Nieprawidłowości [...] można [...] stosunkowo łatwo uniknąć przy właściwym urządzeniu lokalu wyborczego i dołożeniu przez osoby odpowiedzialne i nadzorujące należytej staranności. W tym zakresie rola władz gminnych i miejskich jest więc wyjątkowo ważna”².

Równocześnie podjęto przygotowania do kontroli wybranych lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. Warto podkreślić, że przed wyborami samorządowymi mieli przeprowadzać je pracownicy BRPO, a także po raz pierwszy – z pomocą rzecznika – prekontroli obywatelskiej dokonywać mieli odpowiednio przeszkoleni i przygotowani studenci i seniorzy z całego kraju.

W ramach działań przygotowawczych w dniach 17–18 października 2014 r. Zespoły Prawa Konstytucyjnego, Międzynarodowego i Europejskiego oraz Równego Traktowania i Ochrony Praw Osób z Niepełnosprawnościami w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich zorganizowały dwudniowe warsztaty pt. „Prawa wyborcze, dostosowanie lokali wyborczych dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych”. Do udziału w szkoleniu zostali zaproszeni słuchacze Uniwersytetu III Wieku i studenci – Ambasadorzy Rzecznika Praw Obywatelskich.

---

² Zalecenia dla wójtów, burmistrzów i prezydentów miast przed wyborami samorządowymi w sprawie likwidowania barier w udziale wyborców w głosowaniu (pismo sygn. VII.602.1.2014.JZ).

W ramach warsztatów przedstawiono regulacje prawne dotyczące ułatwień w głosowaniu i praktykę ich stosowania. Uczestnicy dowiedzieli się także, jakie warunki powinny spełniać lokale wyborcze dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i co mogą zrobić w swojej miejscowości, aby informować o ułatwieniach w głosowaniu.

Prowadzono również przygotowania do kontroli lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych przez pracowników BRPO. Opracowano arkusz kontroli, a także 13 listopada 2014 r. przeprowadzono szkolenie i praktyczne warsztaty.

4. Ustalenia kontroli lokali wyborczych³

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich⁴ przed wyborami samorządowymi 2014 r. przeprowadzili wizytacje 179 lokali wyborczych mających status dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, znajdujących się w 26 miejscowościach. Zdecydowana większość kontroli została przeprowadzona 15 listopada 2014 r. (sobota), a więc w przeddzień głosowania.

W toku kontroli podjętej przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich ocenie podlegały w pierwszej kolejności warunki techniczne lokali określone we wspomnianym rozporządzeniu Ministra Infrastruktury, tj.:

- lokalizacja lokalu wyborczego (parter, piętro),
- urządzenia umożliwiające dotarcie do budynku (podjazd, winda),
- szerokość drzwi wejściowych,
- wysokość progów drzwi wejściowych,
- oznaczenie krawędzi stopni schodów,
- oznaczenie przegród szklanych,
- właściwości przeciwpoślizgowe posadzki,
- wymiary lokalu wyborczego,
- dostosowane miejsce zapewniające tajność głosowania,
- dodatkowe oświetlenie w miejscu zapewniającym tajność głosowania,
- wysokość urny wyborczej,
- szerokość przejścia pomiędzy miejscem wydania kart do głosowania, miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną wyborczą,

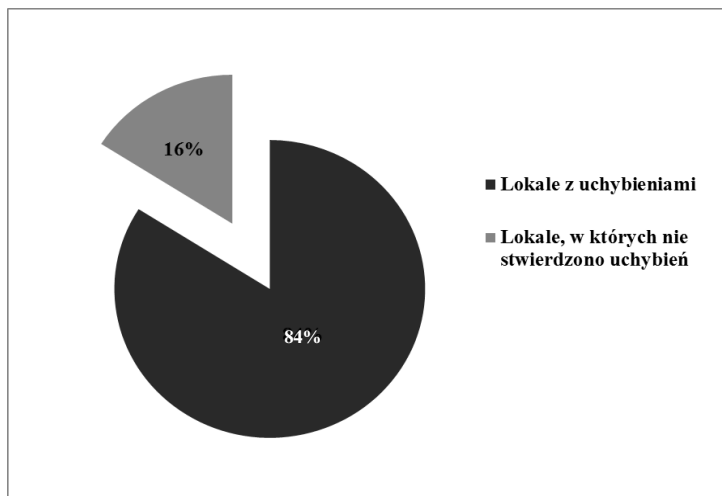
---

³ Opracowanie danych w niniejszej części artykułu: Paula Nowek. Szerzej o wynikach ustaleń: Zbieranek 2015.

⁴ Kontrole lokali wyborczych przeprowadzone zostały przez pracowników Zespołu Prawa Konstytucyjnego, Międzynarodowego i Europejskiego, Zespołu ds. Równego Traktowania i Ochrony Praw Osób z Niepełnosprawnościami BRPO, a także Biur Pełnomocników Terenowych RPO w Gdańsku, Katowicach i we Wrocławiu.

– umieszczenie obwieszczeń PKW.

W wyniku przeprowadzonej kontroli pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzili uchybienia w 151 lokalach, co stanowiło 84% wszystkich wizytowanych lokali wyborczych.

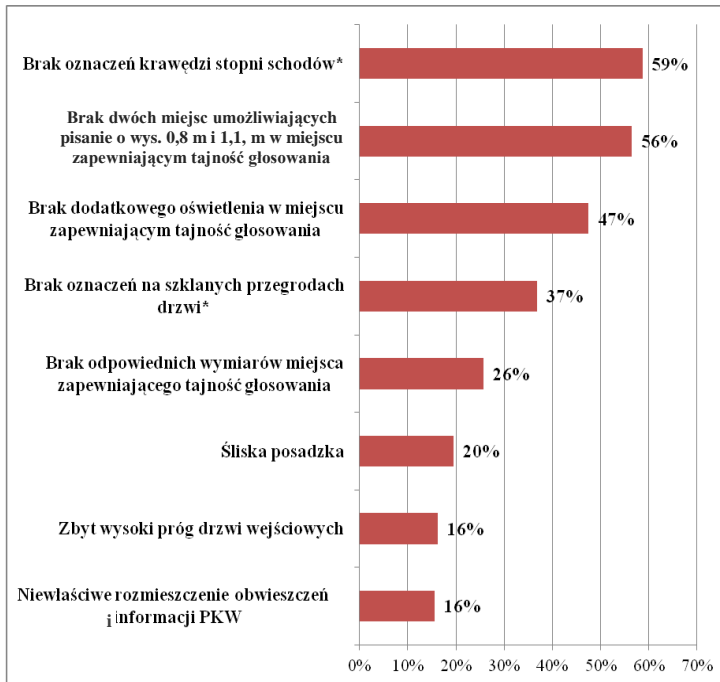
Wykres 2. Uchybienia w lokalach wyborczych

Źródło: J. Zbieranek, *Lokale wyborcze dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych w wyborach samorządowych 2014 roku. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z kontroli lokali wyborczych*, Warszawa 2015.

W efekcie przeprowadzonej kontroli stwierdzono:

- 151 na 179 kontrolowanych lokali wyborczych nie spełniało warunków określonych w rozporządzeniu,
- Do najczęściej powtarzających się uchybień należały w kolejności:
  - brak oznakowania krawędzi stopni schodów,
  - niedostosowanie miejsca zapewniającego tajność głosowania,
  - brak dodatkowego oświetlenia w miejscu zapewniającym tajność głosowania,
  - brak oznakowania przegród szklanych w lokalu,
  - posadzka bez właściwości przeciwpoślizgowych,
  - zbyt wysokie progi drzwi,
  - niewłaściwe rozmieszczenie informacji i obwieszczeń PKW.
- Zdecydowanie rzadziej stwierdzano następujące nieprawidłowości:
  - niewłaściwe umiejscowienie lokalu wyborczego oraz brak podjazdu/windy,
  - niewłaściwą (zbyt małą) szerokość drzwi wejściowych do lokalu wyborczego,

- niewłaściwą szerokość przejścia pomiędzy miejscem wydania kart do głosowania, miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną wyborczą.
- niewłaściwą wysokość urny wyborczej.
- Jedyne w 28 na 179 kontrolowanych lokali nie stwierdzono nieprawidłowości odnośnie do wymogów określonych w rozporządzeniu.

Wykres 3. Odsetek lokali wyborczych, w których stwierdzono dane uchybienie

* Dotyczy lokali, w których indywidualne cechy budynku wymagają wprowadzenia ułatwień, np. w budynku znajdują się schody, istnieje więc potrzeba wyróżnienia ich krawędzi, w budynku znajdują się przegrody szklane, istnieje więc potrzeba ich oznaczenia.

Źródło: jak przy wykresie 2.

Analizując szczegółowe wyniki kontroli, należy zauważyć, że stwierdzone przez Rzecznika Praw Obywatelskich uchybienia w większości nie dotyczyły barier architektonicznych budynków⁵, natomiast samej organizacji lokalu wyborczego: przygotowania miejsc zapewniających tajność głosowania (w tym odpowiedniej wysokości blatów, oświetlenia), oznakowania krawędzi stopni itp. Nieprawidłowości tych można było stosunkowo łatwo, w krótkim czasie, uniknąć lub naprawić usterki.

⁵ Zob. również wyniki badania seniorów oraz ambasadorów RPO.

Warto pamiętać, że podobne wnioski wyływały z poprzednich kontroli rzecznika (m.in. przeprowadzanych przed wyborami do Sejmu RP i Senatu RP w 2011 r., a także przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w maju 2014 r., zob. Zbieranek, Nowek).

Należy podkreślić, że w wielu przypadkach sposób przygotowania lokalu wyborczego, mimo pozornego spełniania kryteriów zawartych w rozporządzeniu, pozostawiał bardzo wiele do życzenia (np. w jednym z miast jako oświetlenie miejsca głosowania stosowano w lokalach niewielkie latarki elektryczne).

Jak już wspomniano, za właściwe przygotowanie lokalu wyborczego do potrzeb osób niepełnosprawnych odpowiada wójt (burmistrz lub prezydent miasta). Jednak bardzo dużą rolę odgrywają również członkowie obwodowej komisji wyborczej, która ma w nim siedzibę. Wytyczne Państwowej Komisji Wyborczej⁶ wyraźnie wskazują bowiem, że nie później niż w przeddzień wyborów obwodowa komisja kontroluje stan wyposażenia lokalu oraz oznakowania budynku, w którym odbędzie się głosowanie. W szczególności: „Komisja właściwa dla lokalu dostosowanego do potrzeb wyborców niepełnosprawnych sprawdza, czy lokal oraz elementy jego wyposażenia spełniają warunki, o których mowa w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (DzU nr 158, poz. 938). O stwierdzonych brakach lub nieprawidłowościach komisja zawiadamia wójta, a następnie sprawdza, czy zostały one usunięte”.

Niestety, z wizytacji RPO przeprowadzanych przed wyborami samorządowymi wynika, że w przeważającej większości członkowie obwodowych komisji wyborczych nie znali przepisów rozporządzenia Ministra Infrastruktury i nie dysponowali tekstem tego rozporządzenia. Nie wiedzieli również o wynikającym z wytycznych Państwowej Komisji Wyborczej obowiązku sprawdzenia lokalu wyborczego, a tym bardziej o konieczności zawiadomienia właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o stwierdzonych brakach. Z reguły nie dysponowali również żadnym oprzyrządowaniem umożliwiającym sprawdzenie wynikających z przepisów wymogów. Najczęściej członkowie komisji dowiadawali się o tych obowiązkach od kontrolujących pracowników Biura RPO.

Zanotowano przy tym bierną, najczęściej bezkrytyczną postawę członków komisji wobec sposobu przygotowania lokalu wyborczego przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) i wyposażenia, jakie zostało przekazane (jego jakości, użyteczności). W niektórych lokalach dopiero

---

⁶ Uchwała Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 29 września 2014 r. w sprawie wytycznych dla obwodowych komisji wyborczych dotyczących zadań i trybu przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania w wyborach organów jednostek samorządu terytorialnego, zarządzonych na dzień 16 listopada 2014 r.

po interwencji pracowników BRPO podjęto działania mające na celu usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości. W wielu przypadkach działania te podejmowane były bezzwłocznie.

Z drugiej strony, z ogromnym niepokojem należy odnotować, że członkowie niektórych obwodowych komisji wyborczych polemizowali z przypominanymi im przez kontrolujących wymogami rozporządzenia, podważając ich zasadność. Negowali również wskazówki i sugestie przekazywane przez kontrolujących.

Należy podkreślić wreszcie, że w kilku kontrolowanych lokalach wyborczych członkowie obwodowej komisji wyborczej mającej w nim siedzibę od osoby kontrolującej dowiadywali się, że lokal został oznaczony jako dostosowany do potrzeb wyborców niepełnosprawnych.

Podobnie jak w toku poprzednich kontroli, pracownicy BRPO zwrócili także uwagę na bezpośrednią okolicę lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. Jak bowiem pokazuje praktyka, często nawet najlepiej dostosowane lokale są trudno dostępne dla wyborców niepełnosprawnych z uwagi na liczne przeszkody w otoczeniu budynku. Niestety, kwestii tych nie reguluje już wspomniane rozporządzenie Ministra Infrastruktury z uwagi na ograniczony zakres upoważnienia ustawowego.

Z obserwacji zebranych w toku kontroli należy wskazać w szczególności na stwierdzoną dziurawą, nierówną lub żwirową nawierzchnię uniemożliwiającą skuteczne skorzystanie z podjazdów czy brak osłon przy samych podjazdach.

W kilku przypadkach brak było praktycznej możliwości samodzielnego skorzystania z windy (która była zamknięta). Należy wymienić również inne bariery, które napotykać mogą wyborcy niepełnosprawni, jak: zamknięta brama wjazdowa (przy zbyt wąskim wejściu), a także brak miejsc parkingowych z przeznaczeniem wyłącznie dla wyborców niepełnosprawnych.

Podkreślić należy, że w niektórych lokalach wyborczych wejście przystosowane do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (z podjazdem) znajdowało się w innej części budynku niż wejście główne (np. od strony boiska szkolnego itp.). Skuteczne korzystanie z niego przez wyborców było uwarunkowane odpowiednim oznaczeniem i wskazaniem drogi.

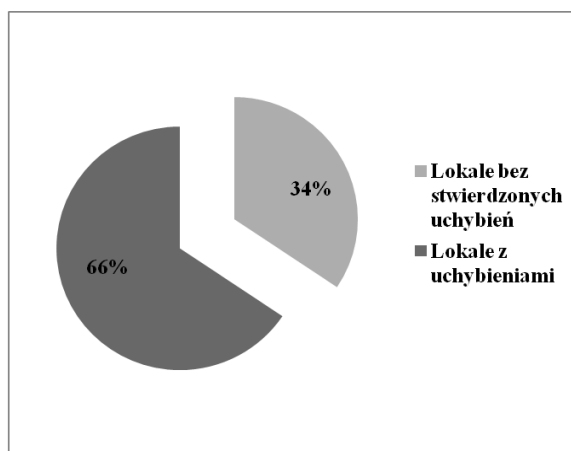
W toku kontroli zauważono również (niestety – nieliczne) przykłady stosowania dobrych praktyk – przygotowania ułatwień wykraczających poza wskazane w rozporządzeniu minimum. W szczególności wymienić należy przygotowywanie lup (szkieł powiększających) mających ułatwić odczytanie przez wyborców treści kart do głosowania. Jako pozytywne działanie należy uznać również z pewnością zakup przez urząd miasta jednolitych kabin spełniających wymogi wynikające z rozporządzenia

i dostarczenie ich do wszystkich lokali będących na liście lokali dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych.

Uzupełnieniem powyższych ustaleń były kontrole przeprowadzone ze wsparciem rzecznika przez obywateli. Jak już wspomniano, przed wyborami samorządowymi słuchacze uniwersytetów Trzeciego Wieku, a także ambasadorzy Rzecznika Praw Obywatelskich z całej Polski wzięli udział w warsztatach organizowanych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich w Warszawie, na których poznali m.in. wymogi, jakie powinny spełniać lokale wyborcze dostosowane do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. W oparciu o przygotowany przez biuro formularz uczestnicy warsztatów przeprowadzili w okresie od 18 października do 15 listopada 2014 r. kontrole takich lokali. Ich zakres obejmował wymogi związane przede wszystkim z architektonicznym przygotowaniem budynków, w których mieszczą się lokale wyborcze. Ocenie podlegały następujące kwestie:

- lokalizacja (parter, piętro),
- urządzenia umożliwiające dotarcie do budynku (podjazd, winda),
- szerokość drzwi wejściowych,
- wysokość progów drzwi wejściowych,
- oznaczenie krawędzi stopni schodów,
- oznaczenie przegród szklanych,
- właściwości przeciwpoślizgowe posadzki.

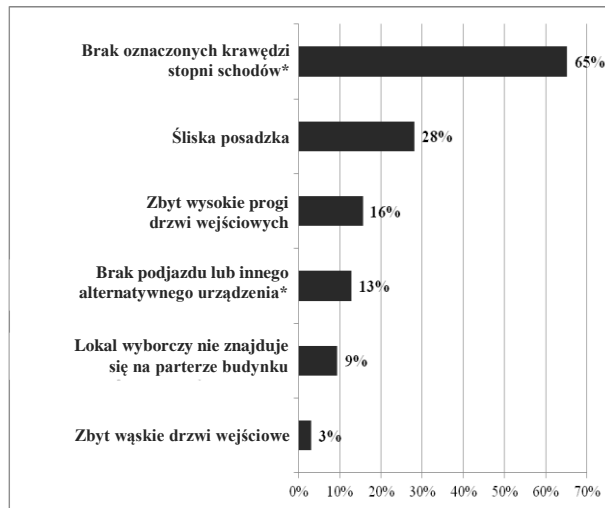
Łącznie przeprowadzono wizytacje 32 lokali wyborczych mających status dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, znajdujących się w 9 miejscowościach. W 21 z 32 lokali wyborczych stwierdzono uchybienia, co stanowi 66% wszystkich skontrolowanych lokali.

Wykres 4. Lokale wyborcze z uchybieniami i bez uchybień

Źródło: jak przy wykresie 2.

W toku kontroli stwierdzono następujące uchybienia:

Wykres 5. Odsetek lokali wyborczych, w których stwierdzono dane uchybienie

* Dotyczy lokali, w których indywidualne cechy budynku wymagają wprowadzenia ułatwień, np.: w budynku znajdują się schody, istnieje więc potrzeba wyróżnienia ich krawędzi, przed wejściem do budynku znajdują się schody, istnieje więc potrzeba korzystania z podjazdu lub windy.

Źródło: jak przy wykresie 2.

Podobnie jak w toku kontroli dokonywanej przez pracowników BRPO, uczestnicy warsztatów zwrócili także uwagę na bezpośrednią okolicę lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. W kilku przypadkach wykazano brak praktycznej możliwości samodzielnego skorzystania z windy, podjazdu. Należy wymienić również inne bariery, które napotykać mogą wyborcy niepełnosprawni, jak: zamknięta furтка, brama wjazdowa krawężniki, żwirowa nawierzchnia w pobliżu podjazdów i na samych podjazdach, a także brak miejsc parkingowych z przeznaczeniem wyłącznie dla wyborców niepełnosprawnych.

5. Rekomendacje i zalecenia

Jak pokazały przedstawione wyżej wyniki kontroli lokali wyborczych mających status dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, w przeważającej części z nich stwierdzono uchybienia i braki wynikające z niewłaściwych działań organów odpowiedzialnych, a więc wójtów (burmistrzów, prezydentów miast). Działo się tak mimo

wystąpień Państwowej Komisji Wyborczej i komisarzy wyborczych, w których uwypuklono konieczność starannego przygotowania lokali wyborczych zgodnie z wymogami rozporządzenia Ministra Infrastruktury. Warto przypomnieć, że przed wyborami samorządowymi zalecenia w tej kwestii sformułowała również Rzecznik Praw Obywatelskich, wskazując na ogromną wagę właściwych przygotowań⁷.

Jednak wiele krytycznych uwag należy sformułować również pod adresem merytorycznego przygotowania członków obwodowych komisji wyborczych, którzy powinni przygotowanie lokali wyborczych kontrolować i interweniować w przypadku stwierdzenia braków. Dlatego wydaje się zasadne podjęcie przed kolejnymi wyborami następujących działań:

- zwrócenie szczególnej uwagi na problematykę dostosowania lokali do potrzeb osób niepełnosprawnych w toku szkoleń dla członków obwodowych komisji wyborczych (w tym zwrócenie uwagi na działania kontrolne i możliwość interwencji wynikające z wytycznych Państwowej Komisji Wyborczej),

- wyposażenie członków obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych w tekst rozporządzenia Ministra Infrastruktury (lub przewodniczącego i jego zastępcę),

- rozważenie podejmowania kontroli lokali wyborczych przez inspekcje powoływane przez Państwową Komisję Wyborczą, okręgowe komisje wyborcze czy komisarzy wyborczych.

Dodatkowo postulatem dla ustawodawcy jest zmiana upoważnienia ustawowego do wydania rozporządzenia w sprawie warunków technicznych (art. 186 *Kodeksu wyborczego*), jakim powinny odpowiadać lokale dostosowane do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, tak aby uwzględnić także konieczność dostosowania do potrzeb wyborców starszych i niepełnosprawnych bezpośrednią okolicę lokali wyborczych, w tym miejsca parkingowe.

Należy również podkreślić, że z problematyką głosowania wyborców niepełnosprawnych i w zaawansowanym wieku wiąże się również niezwykle istotna kwestia dowozu wyborców do lokali wyborczych. Obecnie władze gmin/miast nie mają takiego obowiązku, dowóz jest organizowany tylko w części z nich, często w bardzo ograniczonym zakresie. Badania opinii społecznej przeprowadzone w marcu 2014 r. przez BRPO i CBOS wskazały wyraźnie, że zapotrzebowanie na taki transport wśród wyborców niepełnosprawnych jest trzykrotnie większe niż obecnie podejmowane działania (Roguska, Zbieranek 2014). Dlatego

---

⁷ Zalecenia dla wójtów, burmistrzów i prezydentów miast przed wyborami samorządowymi w sprawie likwidowania barier w udziale wyborców w głosowaniu (sygn. VII.602.1.2014.JZ).

zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich warto rozważyć wprowadzenie ustawowego obowiązku organizowania możliwości dowozu do lokali wyborczych wyborców starszych i z niepełnosprawnościami.

Bibliografia

- Roguska B., Zbieranek J., 2011, *Polacy o ułatwieniach w głosowaniu*, Warszawa.
- Roguska B., Zbieranek J., 2014, *Ułatwienia w głosowaniu. Wiedza, opinie, oczekiwania*, Warszawa.
- Zbieranek J., 2015, *Lokale wyborcze dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych w wyborach samorządowych 2014 roku. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z kontroli lokali wyborczych*, Warszawa.
- Zbieranek J. (red.), 2012, *Gwarancje korzystania z czynnego prawa wyborczego przez osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami. Analiza i zalecenia*, Warszawa.
- Zbieranek J., Nowek P. (oprac.), 2014, *Wizytacje lokali wyborczych pod kątem ich dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych. Raport* (sygn. I.602.1.2014.JZ), <http://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Kontrola%20lokali%20wyborczych%20-%20Raport%20RPO.pdf> (5.12.2014).
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (DzU nr 21, poz. 112, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (DzU nr 158, poz. 938).
- Uchwała Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 29 września 2014 r. w sprawie wytycznych dla obwodowych komisji wyborczych dotyczących zadań i trybu przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania w wyborach organów jednostek samorządu terytorialnego, zarządzonych na dzień 16 listopada 2014 r. (MP 2014, poz. 934).
- Zalecenia dla wójtów, burmistrzów i prezydentów miast przed wyborami samorządowymi w sprawie likwidowania barier w udziale wyborców w głosowaniu (sygn. VII.602.1.2014.JZ).
- Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy (DzU nr 21, poz. 113).